

Rak debelog crijeva, program prevencije i ranog otkrivanja u Primorsko-goranskoj županiji

(Colorectal cancer, prevention and early detection program in Primorsko-goranska County)

Henrietta Benčević –Striehl¹, Suzana Janković², Đulija Malatestinić², Helena Glibotić Kresina²

Medicinski fakultet Rijeka, Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju¹

Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije²

Rak debelog crijeva nalazi se među tri najčešća sijela raka kod pripadnika oba spola u Republici Hrvatskoj, pa tako i u Primorsko-goranskoj županiji. U posljednje dvije godine u Hrvatskoj je otkriveno 2 800 novooboljelih. Od svih češćih karcinoma, rak debelog crijeva najlakše je izlječiv ukoliko se otkrije u ranom stadiju bolesti. Petogodišnje preživljenje kod najranijeg stadija bolesti iznosi 90%. U drugom stadiju je petogodišnje preživljenje 70%, a može biti i 80% ako karcinom ne probija mišićni sloj crijeva. Kod metastatske bolesti taj broj iznosi 5%.

Ova je bolest sama po sebi teška, a izvor je i dodatnih pobolijevanja, lošeg osjećanja zbog razvoja bolesti i načina liječenja kirurškim zahvatom, kemoterapijom i radioterapijom koje iscrpljuju organizam.

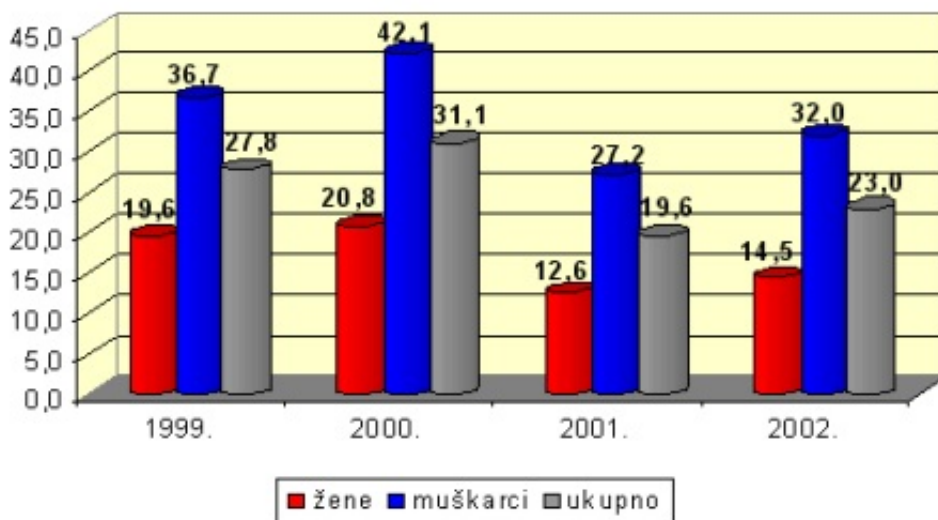
Čak i oni koji su skloni redovito ići na preglede zuba, očiju, krvne testove i mjerenje tlaka, rijetko razmišljaju o redovitim pregledima koji uključuju debelo crijevo.

Kolorektalni karcinom do sada nije imao posebnu pažnju i publicitet, iako je drugi vodeći karcinom kod stanovnika Republike Hrvatske s odličnom prognozom ukoliko je nađen u ranoj fazi. Stoga je važno pojačati svijest zdravstvenih djelatnika i cjelokupnog stanovništva o važnosti sprečavanja i ranog otkrivanja ove vrste raka te učiniti rano otkrivanje dostupnim.

Prema podacima Registra za rak, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, kroz dulje razdoblje promatranja kolorektalnog raka u Republici Hrvatskoj možemo zaključiti da postoji tendencija rasta koju treba zaustaviti i promjeniti joj smjer. To se može postići dugoročnim preventivnim mjerama i skriningom populacije starije od 50 godina.

Ocjena stanja u Primorsko-goranskoj županiji i procjena kretanja pojave bolesti

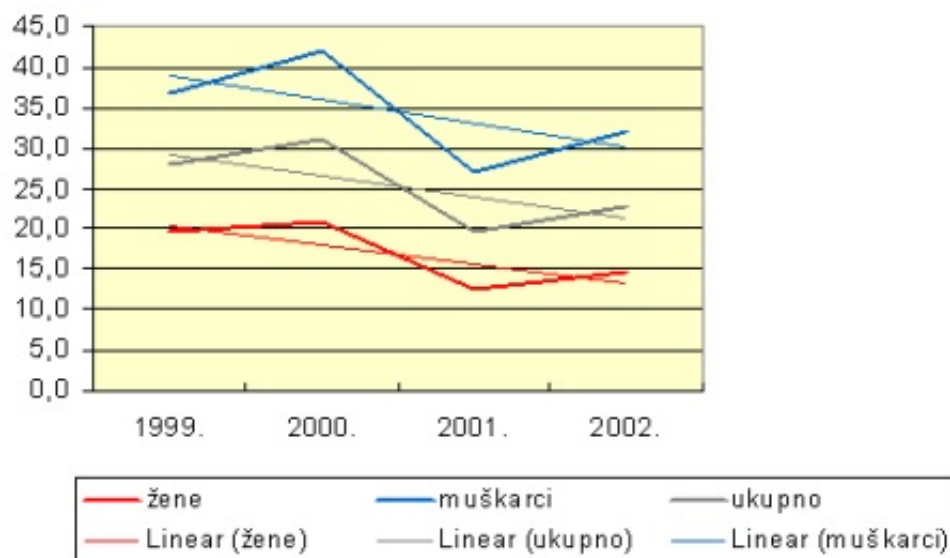
Slika 1. Kretanje broja oboljelih od raka debelog crijeva na 100 000 stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji

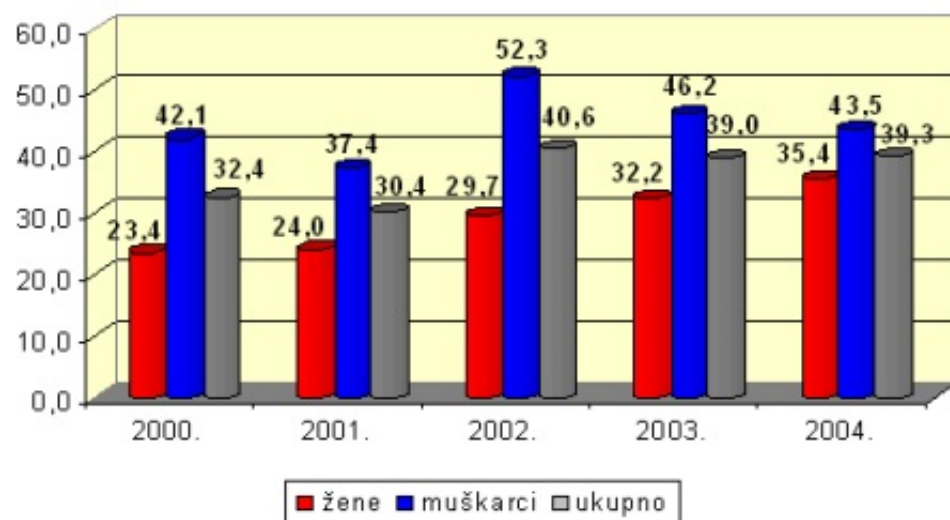
Podaci registra za rak Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo

Slika 2. Trend kretanja broja oboljelih od raka debelog crijeva na 100 000 stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji

Podaci registra za rak Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo

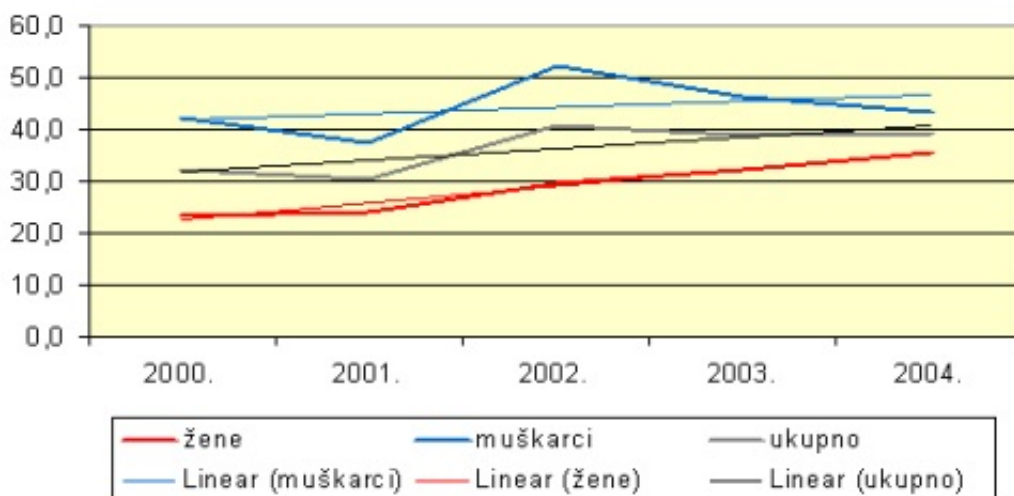

Slika 3. Kretanje broja umrlih od raka debelog crijeva na 100 000 stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji

Podaci o umrlima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije

Slika 4. Kretanje broja umrlih od raka debelog crijeva na 100 000 stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji

Podaci o umrlima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije

Trend broja novootkrivenih slučajeva u promatranom razdoblju ide k sniženju dok se trend broja umrlih povećava. Trend umrlih raste, posebno za žene. Ovakav nesrazmjer u trendu novootkrivenih i umrlih može se objasniti upravo prekasnim otkrivanjem oboljenja. Ukoliko se ne poduzmu preventivne mjere ranog otkrivanja u formi skrininga kolorektalnog karcinoma, trend porasta umiranja nastavit će se. Prema podacima Nacionalnog instituta za rak Sjedinjenih Američkih Država, primjenom mjera ranog otkrivanja raka debelog crijeva, poglavito hemokult testa (test za otkrivanje tragova krvi u stolici) jednom godišnje, moguće je smanjiti umiranje za 33%.

Hrvatska zdravstvena anketa, koja je provedena na reprezentativnom uzorku stanovnika u Republici Hrvatskoj 2003. godine, pokazuje stanje preventivnih pregleda u svrhu otkrivanja raka debelog crijeva u Primorsko-goranskoj županiji. Analizom podataka dobili smo informaciju da su odrasle osobe, što znači svi stanovnici Županije stariji od 18 godina, preventivno pregledani za kolorektalni karcinom u 1,6% slučajeva. U dobnoj skupini između 50 i 65 godina starosti, u kojoj je pojava raka debelog crijeva najčešća i u kojoj se nalazi još u početnom stadiju, preventivni pregled je učinjen u 2,8% ispitanika. To nam je dokaz da je mogućnost ranog otkrivanja jednog od najčešćih karcinoma nedovoljno iskorištena.

Trenutno se u Republici Hrvatskoj, u sklopu programa Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), provode preventivni pregledi osoba starijih od 50 godina, koje u zadnje tri godine nisu posjetile izabranog liječnika primarne zdravstvene zaštite. U sklopu tog pregleda postoji mogućnost provedbe testa stolice na prisutnost krvi. Poslije 50. godine života malo je osoba koje tri godine za redom nisu bile kod liječnika. Čak i oni koji odlaze liječniku redovito, nisu pregledani na tragove krvi u stolici.

Gledajući vrijeme prije početka „Programa prevencije i ranog otkrivanja raka debelog crijeva“, u prvoj polovini 2005. godine izvršeno je samo 165 pregleda u ordinacijama opće medicine u Primorsko-goranskoj županiji. Pretraga stolice na prisutnost krvi tražena je u 46,6% pregleda, iako postoji mogućnost da se ta pretraga učini svima. Pri tome je nađen jedan pozitivan nalaz.

Organizacija programa

Kako bi rješavanju ovog važnog javnozdravstvenog problema pristupili na najbolji način, organizirali smo dvije primarne aktivnosti, a to su izrada edukacijske brošure i organizacija pilot projekta ranog otkrivanja raka debelog crijeva pomoću „hemocult“ testa.

Rak debelog crijeva posljedica je modernog načina života, nasljednih i drugih čimbenika. Zato smo u sklopu programa izradili tiskane materijale u obliku edukacijskih brošura s porukama o primarnoj prevenciji i ranom otkrivanju bolesti. U brošurama su napisane jednostavne, široj javnosti razumljive poruke o zdravlju te detaljne informacije o preventivnim pregledima, o nužnosti i načinu izvođenja hemokult testova, testa kako bi ga pacijenti i liječnici redovito tražili, te o pripremi i izvođenju daljnjih pretraga u dijagnostici raka debelog crijeva. Tiskano je 30 000 brošura koje će se podijeliti u raznim zdravstvenim ustanovama.

Kako bi mogli procijeniti prihvatljivost programa ranog otkrivanja pomoću „hemocult“ testa u izabranoj populaciji, organizirano je provođenje pilot projekta. U sklopu pilot projekta ciljna će skupina obuhvaćati pacijente stare 50 do 69 godine koji su prijavljeni kod pet liječnika opće medicine i dolaze iz četiri različita područja Županije. Na taj način bi se obuhvatilo oko 1 925 osoba, što čini oko 2,5 posto populacije te dobi. Obuhvaćena područja biti će područje grada Rijeke, Gorskog Kotara, Liburnije i otoka.

Do sada su, od početka lipnja, aktivnom sudjelovanju pristupila četiri liječnika, a od studenog se priključuje i peti liječnik opće medicine. Oni su prije početka pilota ažurirali podatke o svojim pacijentima s njihovim adresama, kako bismo izbjegli pozivanje, prvenstveno, preminulih, a zatim onih koji više nisu pacijenti dotičnog liječnika ili su odselili s navedene adrese.

Pozive na pregled šalje Nastavni zavod za javno zdravstvo na adresu pacijenta, zajedno s upitnikom koji je potrebno popuniti kako bi kod svog liječnika dobio posudice za 3 uzorka stolice. Uzorci se šalju u laboratorij Nastavnog zavoda za javno zdravstvo gdje se rade tri probe „hemocult“ testa. Ukoliko je jedna od proba pozitivna, radi se poseban test na monoklonska protutijela za dokazivanje ljudske krvi u stolici da bi se isključili lažno pozitivni rezultati.

Do sada je pozvano ukupno 880 osiguranika. Od toga je 54 (6,5%) poziva vraćeno. Nepoznatih adresa bilo je 37, dok je 5 osoba u međuvremenu preminulo, 10 se osoba odselilo, a dvije su bile na putu u vrijeme dospjeća poziva.

Pozive je primilo 826 osoba, od čega se 665 (80,5%) odazvalo pozivu, što bismo mogli okarakterizirati kao izvanredan odaziv, iznad naših očekivanja.

Do kraja pilot projekta biti će obrađeni i rezultati ankete kojima će se dobiti uvid u čimbenike rizika. Zatim slijedi evaluacija pilot projekta i pripreme za opsežniji obuhvat u Županiji.

Kontakt adresa:

Henrietta Bencevic-Striehl

Medicinski fakultet Rijeka

Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju

Braće Branchetta 20

51 000 Rijeka
e-mail: henrietta.bencevic@medri.hr
Tel: 051 651 155
Fax: 051 651 180

Reference:

1. Bilchik A. More (nodes) + more (analysis) = less (mortality): challenging the therapeutic equation for early-stage colon cancer. *Ann Surg Oncol*. 2003 Apr;10(3):203-5.
2. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Registar za rak ". bilten br. 28, "Incidencija raka u Hrvatskoj 2003
3. US National institute of health, National cancer institute, [cited 21. November 2006.] Available from URL: <http://www.cancer.gov/cancertopics/screening/colon-and-rectal>
4. Winawer SJ, Fletcher RH, Miller L, Godlee F, Stolar Mh, Mulrow CD, et al. Colorectal screening: clinical guidelines and rationale. *Gastroenterology* 1997;112:594-642